

1863 M. sukilimui skirti renginiai ŽEMAITIJOS MUZIEJUOSE

PARENGĖ KONSTANTINAS PRUŠINSKAS

2013 m. minime 1863 m. sukilimo 150-ąsias metines. Lietuvos Respublikos Seimas, siekdamas pažymėti istorinę ir kultūrinę sukilimo reikšmę lietuvių, baltarusių ir lenkų tautoms, 2013-uosius paskelbė 1863-ųjų metų sukilimo metais.

Pratęsiant 2012 m. Muziejų kelio tradiciją, Lietuvos muziejų bendruomenė nutarė 2013 m. muziejuose surengti Muziejų kelio renginių ciklą, skirtą 1863 m. sukilimo 150-osioms metinėms.

Šiam jubiliejui skirti renginiai Lietuvoje pradėti 2013 m. sausio 25 d. LDM Taikomosios dailės muziejuje. Susirinkusiesiems buvo pristatyta 2013 m. Lietuvos muziejų kelio programa „1863 metų sukilimo istorinė atmintis“ ir šį kelią pradedanti tarptautinė kilnojamoji stendinė Arturo Grottgerio kūrybos paroda „1863 metų sukilimo ženklai Arturo Grottgerio kūrybos cikluose „Polonia“ ir „Lituania“, kurią lietuvių, anglų ir lenkų kalbomis parengė Lietuvos dailės muziejus ir Lenkijos institutas. Iš Vilniaus ši paroda pasuko į Telšius, Kelmę, Anykščius, Kauną, Biržus, Gargždus, Šalčininkus.

Šioje parodoje visuomenei pristatomas lenkų dailininko Arturo Grottgerio (1837–1867) unikalių kūrinių reprodukcijų rinkinys, kurį sudaro du ciklai „Polonia“ (1863) ir „Lituania“ (1864–1866). Iš viso eksponuojama 15 darbų. Ciklo „Lituania“ kūrinių originalai, o ciklo „Polonia“ heliograviūros yra saugomos Krokuvos nacionaliniame muziejuje Lenkijoje.

Pasak parodos kuratoriaus istoriko Mindaugo Šapokos, „politinius įvykius Lenkijoje, po kurių sekė 1863 m. sukilimas Lenkijos Karalystės žemėse ir Lietuvoje, Arturas Grottgeris stebėjo iš Vienos. Prsidėjęs ginkluotai kovai, paveiktas jį pasiekusių naujienų iš jau sukilimo apimtų, rusų užgrobtų žemių, sukūrė ciklą „Polonia“ (1863), kuriame simboliniais paveikslais parodė kovojančios tautos drąsą ir dramą. Aštuoniuose kartonuose Grottgeris pavaizdavo atskirus sukilimo etapus – nuo ėmimo į rekrutus, kuris pagreitino sukilimo pradžią, ruošimosi kovai, mūšių iki pralaimėjimo ir visuotinio gedulo. Po žlugusio sukilimo dailininkas nusprendė iliustruoti Lietuvoje buvusias kovas, daugiausia vykusias tenykštėse giriose. Ciklo „Lituania“ (sukurtas 1864–1866 m.) paveikslai greitai išpopuliarėjo ir plačiai išplito. Cikle „Lituania“, kaip ir „Polonia“, nėra tiesioginių sąsajų su sukilimo didvyriais, todėl jis savo iškalba buvo universalus. Šio ciklo paveikslai leido bet kuriai Lenkijos ir Lietuvos šeimai, įsitraukusiai į sukilimą, susitapatinti su nupieštų veikėjų likimais.“

Paroda papildyta istoriniais dokumentiniais faktais bei audiovizualinė medžiaga iš Lietuvos radijo ir televizijos archyvo. Parodos lankytojai turėjo galimybę peržiūrėti ir režisieriaus Petro Svickio 2004 m. sukurtą filmą „Laiko ženklai. 1863-ųjų metų sukilimas“ bei 1998 m. režisierės Virginijos Makačienienės filmą „Vizijos ir tikrovė. Nepalaužtųjų godos. 1831 ir 1863 m. sukilimo dalyviai, to meto kultūrinis palikimas“. Parodą praturtino ir 1863–1864 m. sukilimo jubiliejui spaudai rengiamos knygos „Mūsų ir Jūsų laisvės veidai“ (sudarytojas Vilius Kavaliauskas) fragmentai. Leidinio sudarytojas į jį yra įtraukęs unikalią medžiagą iš Lietuvos valstybės istorijos archyvo fondų, apie 500 sukilimo dalyvių ir jį rėmusių asmenų nuotraukų bei tų asmenų biografijas.

Iš Vilniaus sukilimo metams skirtų renginių kelias nuningiavo į Žemaitiją – renginių estafetę perėmė Klaipėdos rajono Gargždų krašto muziejus. Vasario 8 d. čia pradėtas konferencijų ciklas, skirtas Gargždų miesto 760-osioms metinėms ir 2013 m. Lietuvos mu-

Kairėje – Arturo Grottgerio kūrinio „Priesaika“ iš ciklo „Lituania“ fragmentas

ziejų keliui „1863 metų sukilimo atmintis“. Pirmoji konferencijos dalis – „Sąjūdžio pulsas Gargžduose“, antroji – „Gargždų miestui 760 metų (gegužės 31 d.), trečioji – „1863 m. sukilimo įtaka Lietuvai ir Gargždams: kai varpai virsta patrankomis“ (rugsėjo 6 d.). Rugsėjo 6 d. Gargždų muziejuje planuojama atidaryti ir jau pristatytą tarptautinę kilnojimąją parodą „1863 metų sukilimo ženklai Arturo Grotgerio kūrybos cikluose „Polonia“ ir „Lituania“.

Kovo 11 d. Šiauliuose vyko renginiai, skirti Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienai, 1863 m. sukilimo 150-osioms metinėms ir Šiaulių „Aušros“ muziejaus įkūrimo 90-osioms metinėms paminėti. Juos organizavo Šiaulių miestas ir Šiaulių „Aušros“ muziejus. Iš ryto Sukilėlių kalnelyje vyko 1863 m. sukilėlių pagerbimo ceremonija. Vėliau Šiaulių „Aušros“ muziejaus Ch. Frenkelio vilos kieme surengtu teatralizuotu renginiu buvo atidaryta tarptautinė paroda „1863 m. sukilimas: veidai, vardai, istorijos“. Renginyje dalyvavo Kauno karo istorijos klubas bei Kauno karo istorijos klubas „Fuzilierius“ (Kaunas).

Pirmąją parodą, skirtą 1863 m. sukilimui, Šiaulių „Aušros“ muziejus surengė dar 1933 m., kai buvo minimos šio sukilimo 70-osios ir Šiaulių „Aušros“ muziejaus įkūrimo 10-osios metinės. Pristatydami 2013 m. surengtą parodą, muziejaus darbuotojai akcentavo, kad „ši paroda – tai sukilimo perteikimas muziejiniėmis priemonėmis per žmonių, dalyvavusių jame, gyvenimo istorijas. Juk sukilimas – tai ne tik kova, siekiai, tai atskirų žmonių išgyvenimai, viltys, netektys.“ Parodai skirtame informaciniame pranešime pažymima, kad „Sukilimo eksponatų Lietuvos muziejuose nėra daug. Tad „Aušros“ muziejuje sudaryta išskirtinė proga pamatyti juos vienoje vietoje. Pristatomas gausus Šiaulių „Aušros“ muziejuje saugomas 1863 m. sukilėlių fotografijų rinkinys. Autentiškas fotografijas papildo sukilėlių daiktai: įmantrūs savadarbiai ginklai, sukilėlio ženklas, tremtinių, kalinių dirbiniai. Iš 1863 m. sukilimo muziejaus Paberžėje specialiai parodai atgabentas vienam iš sukilimo vadų kunigui Antanui Mackevičiui priklausęs mišiolas. Iš Gardino istorijos ir archeologijos muziejaus atkeliavo sukilimo organizacijų antspaudai. Išskirtinis eksponatas – Kelmės krašte veikusio Plūščių dvaro, esančio netoli Kražių, ūkvedžio Povilo Šimkevičius vadovaujamo sukilėlių būrio vėliava iš Kelmės krašto muziejaus. Į paro-

dą atvežtas dalgis iš Biržų krašto muziejaus „Sėla“, rastas vienoje iš sukilimo mūšių vietų – Medeikiuose (Biržų r.).

Skandalingus nuteistų sukilėlių išgyvenimus atskleidžia iš tremties rašyti laišakai, eilės. Unikalus iš Gardino atvežtas rankraštis, kuriame sukilimo tremtinys – 14 metų berniukas aprašo ilgą kelionę į tremtį Sibire. Parodoje eksponuojama viena iš keleto Lietuvoje saugomų nuožmaus sukilimo maldintojo Vilniaus generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo atsiminimų rankraštinų knygų, šiandien – „Aušros“ muziejaus eksponatas.

Šiaulių „Aušros“ muziejuje surengtą parodą papildė edukacinė programa, kurios dalyviai galėjo ne tik daugiau išgirsti apie 1863 m. sukilimą, bet ir pasitikrinti, ką jie naujo sužinojo lankydamiesi muziejuje.

Metų pabaigoje „Aušros“ muziejus planuoja visuomenei pristatyti albumą-katalogą „1863 metų sukilimas: veidai, vardai, istorijos“, kuriame numatyta pateikti informaciją apie Lietuvos muziejuose bei Gardino istorijos-archeologijos ir Suvalkų bei Augustavo muziejuose saugomus eksponatus sukilimo tema.

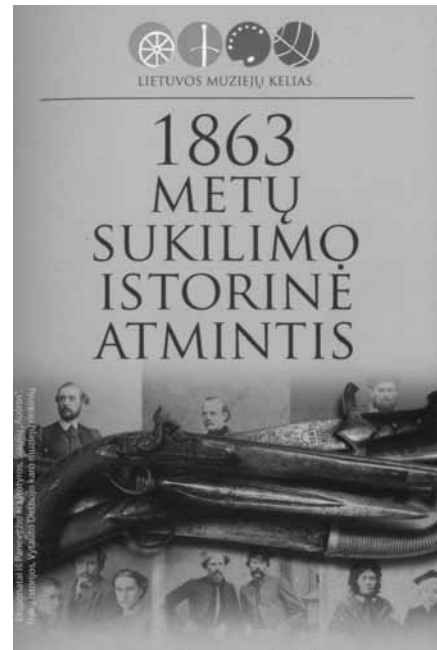
2013 m. kovo 22 d. Lietuvos dailės muziejaus surengta kilnojamoji Arturo Grotgerio tarptautinė kūrybos paroda „1863 metų sukilimo ženklai Arturo Grotgerio kūrybos cikluose „Polonia“ ir „Lituania“ atidaryta Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai). Gegužės mėnesį ši paroda perkelta į Kelmės krašto muziejų.

Žemaičių muziejuje „Alka“ darbuotojai 1863 m. sukilimui skyrė ir balandžio 15 d. – spalio 1 d. Žemaitijos kaimo ekspozicijoje (Malūno g. 5, Telšiai) įgyvendinamą edukacinę programą „1863 m. susitikimai „Mergų koknės“ pievelėje“.

Kretingos muziejuje sukilimui buvo skirtas balandžio 26 d. vykęs kultūros vakaras „Antano Venclauskio, Gegrėnų dvarininko, 1863 m. sukilimo dalyvio šeimos portretai“.

Gražiai 1863 m. sukilimo 150-osios metinės šiemet pažymimos Kelmės rajone. Renginiai čia pradėti gegužės 10 d., iš Žemaičių muziejaus „Alka“ perkėlus Lietuvos dailės muziejaus ir Lenkijos instituto surengtą sukilimui skirtą tarptautinę parodą.

Minint 1863 metų sukilimo metines Kelmės krašto muziejuje gegužės 10 d. surengta plati moksleiviams skirta programa, kurią sudarė pilietiško pamoka-ekskursija „1863 m. sukilimo pėdsakai Kelmės krašte“, skirta Kelmės rajono mokyklų moks-

2013 m. Lietuvos muziejų įgyvedinamo „Muziejų kelio“ projekto „1863 metų sukilimo istorinė atmintis“ informacinio leidinio viršelio fragmentas. Viršelio dailininkas Vilmantas Dambrauskas

leiviams. Renginių metu aplankyta vieno iš 1863 m. sukilimo Lietuvoje vadų Antano Mackevičiaus gimtinė, esanti Morkių kaime. Vėliau kelias pasuko link kito šio sukilimo vado – Zigmanto Citavičiaus – žuvimo vietos (Tytuvėnų girininkija, 41 kv.), prie paminklo, menančio 1863 m. birželio 6 d. prie Tytuvėnų žuvusius A. Mackevičiaus būrio sukilėlius.

Atidarius muziejuje tarptautinę kilnojimąją parodą, Kelmės krašto visuomenė buvo pakviesta į viešą paskaitą „1863 m. sukilimas: viltys ir netektys“ (pranešimą perskaitė Vytauto Didžiojo karo muziejaus istorikas Algimantas Daugirdas). Pavakaryje, pagerbiant sukilimo vado Antano Mackevičiaus atminimą, jo gimtinėje Morkių kaime padėtos gėlės.

Šilutės muziejaus Švėkšnos filiale (Parko g. 5, Švėkšna) gegužės 18 d. surengta paskaita „1863 m. sukilimo atgarsiai Švėkšnoje“.

Raseinių krašto istorijos muziejus planuoja spalio 4 d. surengti muziejaus suorganizuotos viktorinos „1863 m. „metežas ir metežnikai“ Raseinių krašte“ nugalėtojų ir dalyvių edukacinę kelionę po 1863 m. „metežo“ atmintinas vietas.

Parodas, renginius, skirtus sukilimo jubiliejui, rengia ir kiti Žemaitijos muziejai. Jie vyksta ir daugelyje Žemaitijos regiono bibliotekų, kultūros centrų.